

שער שני: החברה המתוקנת של הרצל

1. מבוא

"קראתי פעם לציונות אידיאל אין סופי, ואני מאמין באמת כי גם לאחר השגת ארצנו, ארץ ישראל, לא תחדל מלהיות אידיאל. כי בציונות, כפי שאני מבין אותה, כלולה לא רק השאיפה אל כבוד ארץ מובטחת כחוק בשביל עמנו האומלל (הכוונה לעם ישראל ולמצבו הקשה בארצות אירופה), אלא גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית".

בנימין זאב הרצל, "תקוותנו"

- ✘ הרצל רואה בציונות "אידיאל אין סופי", הסבירו את דבריו.
- ✘ אילו שני דברים כלולים בציונות לדעת הרצל?

חזרו לשער הקודם בחוברת "מהי חברה מתוקנת" לפרק "מורי דרך לתיקון אדם ועולם - ערכים". קראו שוב את שתי ההגדרות למושג "ערך".

- ✘ על פי הרצל, על אילו ערכים צריך לבסס את החברה היהודית שתקום בארץ המובטחת?
- ✘ כיצד, אם בכלל, קשורים ערכים אלה לערך הצדק שנלמד בשער הקודם?

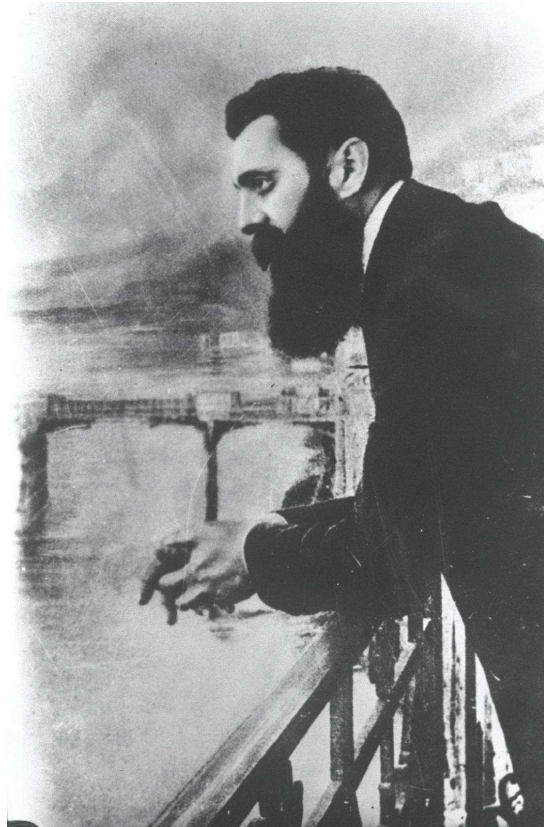
- ◀ "שאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית": מהם מאפייניה של חברה מושלמת מבחינה מוסרית?
- ◀ מה הקשר בין השאיפה לשלמות מוסרית לבין מצבו של "עמנו האומלל"?

בשער זה נעסוק בדמותה של החברה האנושית הרצויה, החברה המתוקנת, כפי שהיא מתוארת בחזונו של בנימין זאב הרצל. נעמוד על מרכיביה ונכיר את המקורות שמהם שאב הרצל את חזונו, בבואו לעצב את דמותה של חברה זו.

2. בנימין זאב הרצל

בנימין זאב תיאודור הרצל נולד ב-1860, בבודפשט שבהונגריה. אביו, יעקב, היה סוחר ובנקאי שבילה זמן רב מחוץ לבית, ואמו, ז'נט, הייתה אחראית על גידולו ועל חינוכו. הוא למד בבית הספר היהודי בעיה, ולאחר מכן בבית ספר תיכון ריאלי כללי, שם פגש לראשונה בתופעת האנטישמיות בקרב המורים.

כשהיה בן 14 ייסד אגודה בשם WIR (אנחנו), שמטרתה הייתה לקדם את ידיעת השפות של חברה באמצעות כתיבת סיפורים. הוא החל בכתיבת סיפורים, ביקורות ומאמרים על פוליטיקה, ובגיל 17 התפרסם בעיתון מאמר ראשון שלו. כשהיה בן 18 עבר עם משפחתו לווינה, בירת הממלכה האוסטרו-הונגרית ומרכז חיי החברה והתרבות שלה, שם למד משפטים באוניברסיטה, והמשיך לחלום על קריירה כסופר וכמחזאי.

הוא הוסמך כדוקטור למשפטים, והמשיך בפעילותו הספרותית, אולם התיאטראות דחו רבים מהמחזות שכתב. הוא החל לכתוב בקביעות עבור אחד העיתונים החשובים באירופה, המשפיע ביותר בווינה, "נויה פרייה פרסה". בשנת 1891 יצא לפריז ככתב העיתון. בפריז החל להתעניין במצבם של היהודים באירופה, ואף כתב מחזה בשם "הגטו החדש" שעסק בנושא.

באותו זמן התחוללה בצרפת "פרשת דרייפוס": קצין יהודי בצבא הצרפתי בשם **אלפרד דרייפוס** הואשם במסירת מידע לאויב והורשע בבגידה. העובדה כי הורשע בצרפת, שהייתה סמל לפתיחות תרבותית ולזכויות אדם, בשל אנטישמיות, הביאה אותו למסקנה כי ניסיונם של היהודים להשתלב באירופה נדון לכישלון.

הרצל החל לפעול להקמת מרכזי מדינה ליהודים. הוא כתב חוברת בשם "מדינת היהודים", שהתפרסמה ב-1896, ובה קבע כי הפתרון היחיד לבעיית היהודים הוא הקמה של מדינה יהודית עצמאית, שתוקם בהסכמת המעצמות הגדולות. הספר דיבר אל לבותיהם של יהודים רבים בעולם כולו, שראו בספר מענה לשאיפותיהם.

הרצל הגיע למסקנה כי יש צורך בפעולה ברורה וגלויה, שיהיה לה פרסום רב. הוא החליט לכנס נציגים מהעם היהודי בעולם כולו לקונגרס פומבי והחל לפעול להקמת תנועה ציונית. **הקונגרס הציוני הראשון** התכנס בעיר באזל שבשווייץ ב-1897. השתתפו בו כ-200 צירים מ-16 ארצות. בקונגרס התקבלה "תכנית באזל", שהייתה המצע הרשמי של התנועה הציונית שקמה בקונגרס: "הציונות שואפת להקים בית מולדת, מובטח במשפט הכללי, לעם ישראל בארץ ישראל". מאותו יום פעל הרצל במרץ כדי להגשים את תכנית באזל: בארגון מוסדות התנועה, בגיוס כספים לתקציב התנועה ובמהלכים מדיניים להשגת צ'רטר - אישור ממעצמות העולם להקמת הבית הלאומי.

ב-1902, לאחר ביקור בארץ ישראל, פרסם רומן עתידיני בשם "אלטנוילנד" (= ארץ ישנה חדשה), שבו שרטט את מדינת היהודים האידיאלית כפי שתיראה בעתיד. הרומן נחתם במילים: "אם תרצו אין זו אגדה, ואילו אם לא תרצו, הרי כל אשר סיפרתי לכם אגדה הוא, ואגדה יוסיף להיות".

בשנת 1903 החלו להגיע ידיעות ליהודים על פרעות קישינב, שהיו הפוגרום הגדול ביותר ביהודים עד אותם ימים. 49 יהודים נרצחו, כ-500 נפצעו ובתים רבים נהרסו. הפוגרום הבהיר להרצל את היקף האנטישמיות באירופה ואת הצורך הדחוף בפתרון ליהודים. ממש באותם ימים, הציעה אנגליה להרצל להקים התיישבות יהודית במזרח אפריקה, בין קניה לאוגנדה. הרצל חשב כי יש לקבל הצעה זו, כמקלט זמני ליהודים שהיו בסכנת השמדה, וכתחנת מעבר למדינה יהודית שתקום בארץ ישראל. ההצעה, שכונתה "תכנית אוגנדה", הובאה לדיון בקונגרס הציוני השישי. המתנגדים לתכנית, שכינו את עצמם "ציוני ציון", פרשו מאולם המליאה בבכי, והאשימו את הרצל בגידה בארץ ישראל. הרצל הבטיח בנאומו כי אוגנדה לא תבוא לעולם במקום ארץ ישראל. הקונגרס החליט לשלוח משלחת חקר לאוגנדה, ובסופו של דבר נגנזה תכנית אוגנדה.

ב-כ' בתמוז, 3 ביולי 1904, פחות משנה לאחר אותו קונגרס, נפטר הרצל ממחלת לב, והוא בן 44 בלבד. הוא נקבר בווינה, ועל פי צוואתו הובאו עצמותיו לישראל עם הקמת המדינה וההר שבו נקבר קרוי על שמו - הר הרצל בירושלים.

בגברותא

עבודה בשלשות:

- ← קראו את קורות חייו של הרצל.
- ← מה אתם חשים כלפי הרצל לאחר קריאת קורות חייו?
- ← איזה אירוע שחוה הרצל הכי נוגע לכם? מדוע?
- ← בחרו אירועים משמעותיים במהלך החיים של המנהיג.
- ← ציירו במחברת תרשים על פי הדוגמה שלמטה.
- בחרו צבע מתאים לכל אחד מהאירועים שבחרתם על פי המפתח הבא:

מדבקה כחולה - אירוע בעל אופי לאומי;

מדבקה אדומה - אירוע בעל אופי פוליטי;

מדבקה צהובה - אירוע בעל אופי ביטחוני;

מדבקה סגולה - אירוע הקשור לחינוך או

לתרבות;

מדבקה ירוקה - אירוע הקשור בהתיישבות;

מדבקה ורודה - אירוע אישי או משפחתי.

← כתבו כותרת לכל אירוע והוסיפו הערות חשובות.

← מקמו את האירועים תוך התייחסות ל:

ציר אופקי - ציר הזמן

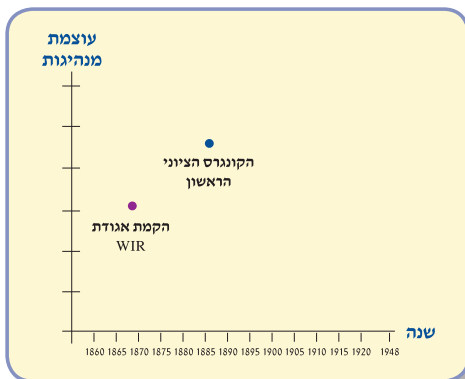
כל מרווח בין שני קווים על גבי ציר ה-X מייצג

חמש שנים בחייו של הרצל.

ציר אנכי - ציר המייצג את עוצמת המנהיגות לדעתכם

כל מרווח בין שני קווים על גבי ציר ה-Y מייצג את דרגה של עוצמת המנהיגות של הרצל באותו

אירוע, כפי שאתם תופסים אותה.

באופן אישי

שערו:

- ← אילו אירועים הביאו את הרצל לכתובת "מדינת היהודים"?
- ← אילו אירועים הביאו אותו לחשוב שמדינה זו לא תהיה מדינה ככל המדינות, אלא "חברה מתוקנת"?

3. החברה המתוקנת של הרצל

הרצל תיאר בכתביו, בעיקר בשני חיבוריו החשובים - "מדינת היהודים" ו"אלטנוילנד", את החברה המתוקנת שתונהג במדינה היהודית שתקום.

על פי הביורפיה של הרצל, נסו לשער:

- אילו ערכים הנחו אותו בתיאור החברה המתוקנת שתקום במדינה היהודית?
- מדוע דווקא ערכים אלו?

בכתיבתו של הרצל על החברה האידיאלית שתקום במדינת היהודים, אפשר לאתר ערכים רבים. בחוברת זו התייחסנו לארבעה ערכים מרכזיים במיוחד בתפיסה של הרצל: קדמה, שוויון, אחווה וחירות.

הגדירו כל אחד מערכים אלה באמצעות מילון, אנציקלופדיה או באמצעות האינטרנט. תנו דוגמה לכל אחד מהערכים.

- מה משותף לערכים אלה?
- אילו קשרים אפשר למצוא ביניהם?

קדמה

"...כך, אילמלא פחד גדול כל כך להיות נקרא אוטופיסטן [בהקשר למילה אוטופיה = אדם המתאר מציאות מושלמת, שאינה ניתנת להגשמה] ובעל הזיה, הייתי מצויר לפניכם את סידוריה העתידיים של ארצנו, עם מסילות ברזל, קווי טלגראף, טלפונים, מכוניות ועוד דברים אגדיים שכאלה, שאדם עוד לא ראה מימיו. אבל בשכלולים כאלה על הקרקע החדש, שהוא אדמתנו העתיקה, אין מתמצה הדבר, שהוא בשבילי הציונות. אין אני מאמין, כי עם התנ"ך, שהתמיד בקיומו מתוך סבל קשה כל כך, לא עשה זאת אלא בשביל להביא את אמצעי התחבורה החדשים לביתו. הכרח הוא, שיהיה טעם אחר ותכלית אחרת לייסוריו של העם עשיר

הניסיונות. כיסופים [=שאיפה] אל הצדק, אל התעלות אנושית, אלה בוודאי קיימים
בנפשנו ואנו חייבים להביא אותם על סיפוקם... אולי נגלה בהזדמנות זו אפשרות
של שיפורים חברתיים וגם נגשים אותם, שתצמח מהם תועלת גם לחלכאים
[עניים, מסכנים] ולקשי-היום של אומות אחרות, ואז רק נהיה ישראלים במלוא מובן
המלה."

בנימין זאב הרצל, "המטרה הקרובה - צ'ארטר בשביל ארץ ישראל"

- ✘ מהו ערך הקדמה על פי קטע זה? לאילו תחומים מתייחסת הקדמה בקטע זה?
- ✘ מהם החידושים הטכנולוגיים שמונה הרצל כאפשריים במדינה העתידית? מה זה מלמד על תקופתו?
- מה חשיבותם של החידושים הטכנולוגיים, על פי הרצל?
- ✘ מה חשוב יותר מהחידושים הטכנולוגיים? מדוע?
- ✘ מדוע, לדעתכם, חשובה להרצל הקדמה במדינה שתקום?

יוצאים לשטח

שאלו את הוריהם: אילו המצאות טכנולוגיות
לא היו קיימות כשהם היו ילדים. איזו
המצאה טכנולוגית הייתה משמעותית להם
ביותר בילדותם? כיצד זה בא לידי ביטוי?

חברה מתוקנת בהגות הציונית

- ✘ איזו המצאה טכנולוגית משמעותית לכם ביותר, עד כדי כך שנראה לכם שאינכם יכולים לחיות בלעדיה היום?
- ✘ מה זה אומר עלינו, בני האדם?
- ✘ מה, אם כך, חשיבותה של קדמה טכנולוגית?
- ✘ האם לקדמה יש רק יתרונות או שיש לה גם חסרונות? ציינו כמה יתרונות/חסרונות.
- ✘ לו ניתנה לכם אפשרות לחיות בזמן אחר, באיזו תקופה הייתם בוחרים לחיות? מדוע?

"מי שרוצה לבנות בניין חדש במקום הבניין הישן, עליו להרוס תחילה את הישן ואחרי כן לבנות את החדש; את הסדר הנכון הזה אשמור גם אני. בחלק הכללי הנני לברר את המושגים ולהוציא כל רעיון ישן מפני חדש, לפרוס את התנאים הראשים המדיניים והלאומיים, ולהציע על פיהם את הצעתי ומטרתה".

בנימין זאב הרצל, מדינת היהודים

- ✘ למה מתכוון הרצל באומרו "בניין חדש" ו"בניין ישן"?
- ✘ מהו הבניין החדש שאותו רוצה הרצל לבנות? מהו הבניין שיש להרוס?

- ◀ מה, לדעתכם, המשמעות של הריסת הבניין הישן, בהקשר של הקמת חברה חדשה?
- ◀ כיצד בא לידי ביטוי ערך הקדמה במהלך זה? על איזה סוג של קדמה מדובר כאן?
- ◀ לאחר שקראתם את הקטעים, נסו לענות: מהי חשיבותה של הקדמה האנושית בחברה המתוקנת של הרצל?

- ◀ מדוע, אם בכלל, חשוב שוויון?
- ◀ באילו תחומים, לדעתכם, שוויון הוא ערך חשוב וחיוני? באילו תחומים לא?
- ◀ בין מי למי השוויון הוא ערך?

1. שוויון הזדמנויות

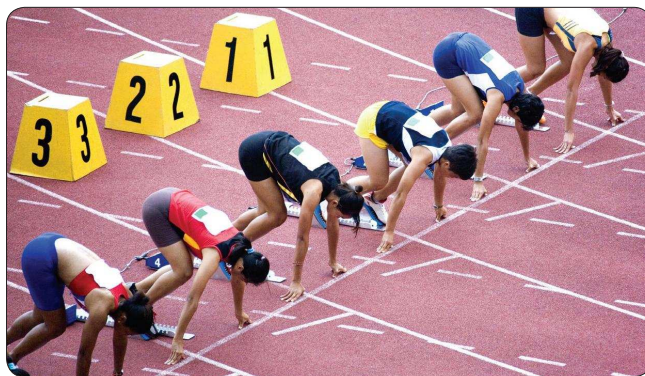
"...אנו בחברתנו החדשה לא נעשה את מעשה ההשְׁוָאָה. איש לפי פעלו. לא בטלנו את תחרות העבודה. אך התנאים שווים הם לכל, כמו במלחמה לשם פרס, או במרוץ התחרות, בתחילה הכל רוצים להיות שווים, בתחילה ולא בסוף. [...] בינינו אין הילדים מפסידים ואינם נשכרים בעד עסקי אבותיהם. בעד כל דור חדש הכל מתחיל מבראשית. על כן כל בתי הספר מן הבתים למתחילים עד האוניברסיטה הציונית הם חנם אין כסף, וילדי בתי הספר עד תלמידי ביה"ס התיכונים הגומרים את למודם חיבים ללבוש בגדים שווים. אנחנו חושבים לדבר פורע-מוסר, כי יורגש בביה"ס הבדל מצב הונם של אבות התלמידים. זה מקלקל הכל. ילדי העשירים מתגאים ומתעצלים, וילדי העניים נעשים מרי נפש קודם זמנם... אך שא נא לי, כי אעזבך, חובתי קוראת לי".

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

- ❖ מהי המשמעות של "בתחילה הכל רוצים להיות שווים, בתחילה ולא בסוף"? כיצד אפשר להגדיר בעזרתו שוויון הזדמנויות?
- ❖ כיצד אפשר להגיע לשוויון בהתחלה על פי הקטע?

- ◀ מדוע, לדעתכם, חשובה נקודת ההתחלה השווה לכולם?
- ◀ הדגימו מניסיונכם האישי מקרה שבו חשתם שהתחלתם בנקודת התחלה שווה לחבריכם? הדגימו מקרה שבו חשתם שהתחלתם במקום נחות/גבוה יותר מאחרים. מה חשתם אז?

"...זוהי צורת ביניים שבין האינדיבידואליזם והקולקטיביות; מן הפרט לא תישלל ההתעוררות והשמחה אשר לרכוש הפרטי, ועם זה עשוי הוא להתגונן מפני השלטון הקפיטליסטי בכוח ליכודו עם חבריו למקצוע. אנחנו סילקנו אותה מארה שרבעה על העניים, שבתוצרתם משתכרים היו פחות מן העשירים ובעד צרכיהם נאלצים לשלם יותר מהם..."

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

- ❖ איזה סוג של שוויון מופיע בקטע זה? כיצד הוא קשור לשוויון הזדמנויות?
- ❖ העניים "בתוצרתם משתכרים היו פחות מן העשירים ובעד צרכיהם נאלצים לשלם יותר מהם". מדוע, לדעתכם, נאלצו העניים לשלם יותר מהעשירים בעד צרכיהם, על אף שהרוויחו פחות מהם?
- ❖ על איזו תופעה חברתית מתריע הרצל במשפט זה? מה הפתרון שמציע הרצל לעניין זה?

2. בין יהודים ולא יהודים

"הרשות ביד כל איש להחזיק בדעותיו ובאמונת לבו, כשם שהלאומיות לא תחשב לאיש לחטאה. ואם יבואו בני דתות אחרות, או בני לאומים אחרים, לשבת בתוכנו, נכבדם כבוד גדול ומשפט אחד יהיה להם ולאזרחי הארץ..."

בנימין זאב הרצל, מדינת היהודים

"...ורק כאשר הוכיחו היהודים גם כאן (בארץ-ישראל), במקום שהם מהווים את הרוב, את סבלנותם, זכו הם לשוויון זכויות גם בכל שאר הארצות, מתוך יחסי גומלין מוסריים."

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

"צוואתי לעם היהודי: בנו את מדינתכם כך שהנוכרי החי ביניכם ירגיש בנוח בקרבכם."

בנימין זאב הרצל, יומנים

הפיונה לשיפוטכם

הרצל היה מודע לזרמים שהתנגדו לשוויון בין יהודים ללא יהודים. כבר בספרו "אלטנוילנד" הוא מציג אדם בשם גאייר - שהטיף לשנאת זרים ודרש להוציא את הערבים מן החברה החדשה ("מי שאינו יהודי לא יתקבל לחברה החדשה. ככל שיקטן מספר האנשים הקרובים לצלחת, כך יגדל חלקו של הפרט בעוגה").

לפניכם שני דוברים באספת הבחירות המתרחשת ב"כפר חדש", אחד מן היישובים של המדינה המתוארת ב"אלטנוילנד":

דוד ליטבק, אחד ממנהיגי החברה היהודית החדשה, המתוארת ב"אלטנוילנד":
 "...זה יהיה מאוד לא הוגן מצדנו למנוע מאדם אחר - יהיו מוצאו, גזעו או אמונתו אשר יהיו - את הזכות להיות שותף בהישגים שלנו. אנחנו בעצמנו עומדים על כתפיהם של שאר עמי התרבות. אם משהו רוצה לחבור אלינו, להכיר בסדר החברתי שלנו ולקבל על עצמו את החובות החברתיות שלנו, מגיע לו גם ליהנות מכל הזכויות שלנו, במלואן. נוכל לעשות זאת רק בדרך אחת: סובלנות, סובלנות בדרגה הגבוהה ביותר. סיסמת הבחירות שלנו צריכה להישמע מעכשיו ולתמיד: בן אדם, אחי אתה!".

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

מנדל, נציג מפלגתו של גאייר:
 "...מי עבד בפרך את האדמה הזאת? אנחנו! מי התענה? מי סיקל את האבנים, ייבש את הביצות, חפר את התעלות, נטע את העצים? מי הזיע וקפא מקור עד שהכול היה מוכן? אנחנו, אנחנו, אנחנו! [...] כשבאנו הנה לא היה כאן כלום, כלום, ועכשיו יש לנו משק לדוגמא [...] מה שבנינו בשתי הידיים שלנו צריך להישאר שלנו. לא נרשה לאף אחד לקחת את זה מאיתנו. אף אחד...".

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

- ◀ איזה מהדוברים, מנדל או דוד ליטבק, שכנע אתכם יותר? מדוע?
- ◀ האם הוויכוח ב"אלטנוילנד", בין גאייר לבין מותנגדיו, מוכר לכם גם היום? מה אתם למדים מכך?

יוצאים לטעם

חפשו בעיתוני השבוע או באתרי אינטרנט ידיעות הקשורות לזיווג זה.

- מהי עמדתכם בנדון? <
- באיזו מידה התממש חזונו של הרצל בהקשר זה? <

בגברות

עבודה בזוגות

- החליטו מה חשוב לכם יותר: <
- מדינה יהודית שמקדמת את האינטרסים של היהודים? <
- מדינה שבה כל האזרחים שווים, ללא הבדל דת, גזע ומין? <
- מצאו תלמיד/ה שבחר/ה תשובה שונה משלכם והסבירו לו/ה את עמדתכם. <
- כיצד אפשר לשלב את העדפותיכם במדינה אחת? <

3. בין גברים ונשים

קיונות טובות

חפשו ברשת - מתי ניתנה לנשים זכות בחירה בפעם הראשונה? באיזו מדינה?

"...בחברה החדשה שלנו לנשים יש שוויון זכויות מלא. זכות הנשים לבחור ולהיבחר מובנת אצלנו מאליה. הן עבדו יחד איתנו בבניית המוסדות [...] זו הייתה כפיות טובה איומה מצדנו לדחוק אותן למטבח או לחדר המיטות..."

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

באופן אישי

- שערו: מאין לקח הרצל את הרעיון של שוויון זכויות לנשים, שכפי שראיתם, לא היה מקובל בזמנו? ←
- מהו הנימוק שמביא הרצל לשוויון הזכויות המוענק לנשים? ◀
- אילו נימוקים נוספים עולים בדעתכם? ◀

אחוזה

"...רק פה [= במדינה יהודית בארץ ישראל] עם ישראל היה עם חופשי. רק פה היה מסוגל לפעול למען המטרות האנושיות הנעלות ביותר. בעבר, נבעה תחושת האחדות (אחוזה) של בני העם הזה מרדיפות, מדיכוי ומחיים בגטו [= הקהילה היהודית מסוגרת]. מאוחר יותר, כאשר עמי התרבות העניקו להם שוויון זכויות, הם ידעו חופשי. בגטו, היו היהודים חסרי כבוד, חסרי זכויות וחסרי מגן; כשעזבו אותו, הפסיקו להיות יהודים..."

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

"...ושתים אלה היו דרושות: אחוזה וחירות..."

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

- ✘ הרצל מתאר שני שלבים בחיי היהודים: החיים בגטו (הקהילה היהודית המסוגרת), והחיים לאחר היציאה ממנו. מה המאפיין של כל אחד מן השלבים, על פי תיאורו של הרצל?
- ✘ על פי הרצל, אילו קשרים יש בין חירות ובין אחוזה?
- ✘ מדוע רק במדינה יהודית יוכלו היהודים ליהנות משני הערכים?

באופן אישי

תארו אירוע שבו חוויתם אחווה או "אי אחווה".

עד כמה משמעותי בעיניכם ערך "האחווה"?

יש הטוענים כי בין אחווה (קשר חזק בין בני קבוצה מסוימת) ובין חירות (יכולתו של אדם לחיות את חייו באופן שבו הוא רוצה) ישנו מתח, ואולי אף ניגוד. מה תהיה תשובתו של הרצל לטענה זו?

"...אישיות העם של היהודים איננה יכולה, איננה רוצה ואיננה מוכרחה לכלות. איננה יכולה, מפני שאויבים חיצוניים מלכדים אותה. איננה רוצה, זאת הוכיחה במשך אלפיים שנה של יסורים נוראים. איננה מוכרחה [...] ענפים שלמים של היהדות יכולים לכמוש, לנשור; העץ חי...".

בנימין זאב הרצל, מדינת היהודים

על פי הרצל, "אישיות העם של היהודים" היא נצחית ואינה כלה. מהם הנימוקים שמביא הרצל לקביעה זו? האם אתם מסכימים עם טענתו של הרצל? הסבירו.

באופן אישי

מהי, לדעתכם, אישיות של עם? מהי האישיות של העם היהודי?

קוונות טובות

חפשו ברשת את קטע הווידיאו השלם של השיר

"כולנו יהודים", מתוך המחזמר "קזבלן" (מילים: חיים חפר, לחן: דובי זלצר) וכתבו את התרשמותכם מהשיר ומהוידאו.

איזו מן אחווה מוצגת בשיר?

כיצד היא באה לידי ביטוי?

מה מאיים על אחווה זאת?

איום אפר

פזמונאי, משורר, מחזאי, סופר, מתרגם ועורך. עלה ארצה מפולין, וכילד נקלט מהר וחש כצבר. בן דור הפלמ"ח, חיבר אלפי שירים שרבים מהם הולחנו, ביניהם "שיר הפינג'אן" ו"הוא לא ידע את שמה". חתן פרס ישראל.

באופן אישי

דרגו את חשיבותו של ערך זה בחברה הישראלית כיום בדירוג של מ-1 עד 10. מדוע זהו מיקומו?
 לו היה הרצל בחיים היום, מה היה חושבו? מרגיש? מדוע?

”כמפעל של יחיד כלשהו יהיה זה מעשה שיגעוני למדי - אבל אם יהודים רבים יסכימו לו בעת ובעונה אחת, הרי זה עניין נכון בהחלט, והביצוע אינו מעמיד כל קשיים של ממש. הרעיון תלוי רק במספר הדבקים בו. אולי אלה מצעירינו בעלי השאיפות, שכבר עתה חסומות בפניהם כל הדרכים ושבמדינת יהודים נשקף להם הסיכוי הזוהר לכבוד, חירות ואושר, ישקדו על הפצת הרעיון.”

בנימין זאב הרצל, מדינת היהודים

מה, על פי הרצל, יכול להפוך רעיון מ”מעשה שיגעוני” ל”עניין נכון”?
 ”הרעיון תלוי רק במספר הדבקים בו”. על פי הרצל, מהם המניעים להצטרפות לרעיון הצינוני?

באופן אישי

האם רק מספר ”הדבקים” קובע אם רעיון הוא ”שיגעוני” או ”נכון”?
 הביאו דוגמאות למצבים שבהם ריבוי ”דבקים” ברעיון העיד על כך שהיה נכון, והביאו דוגמאות לרעיונות ”שיגעוניים” ואף רעים, שגם להם היו דבקים רבים.

הפינה לשיפוטכם

אני ואתה

מילים: אריק איינשטיין
לחן: מיקי גבריאלוב

אני ואתה נשנה את העולם,
אני ואתה אז יבואו כבר כולם,
אמרו את זה קודם לפניי,
לא משנה - אני ואתה נשנה את
העולם.

אני ואתה ננסה מהתחלה,
יהיה לנו רע, אין דבר, זה לא נורא,
אמרו את זה קודם לפניי,
זה לא משנה - אני ואתה נשנה
את העולם.

אני ואתה נשנה את העולם,
אני ואתה אז יבואו כבר כולם,
אמרו את זה קודם לפניי,
לא משנה - אני ואתה נשנה את
העולם.

מקום בלב

מילים: אהוד מנור
לחן: ארקדי דוכין

כדי להגשים חלום אחד ישן
יש צורך במיליון חולמים
שלא עוצמים את עיניהם.

כדי להגשים חלום אחד ישן
יש צורך במיליון חולמים
שלא אוטמים את אוזניהם.

שמוכנים אל החלום להתקרב,
שעוד זוכרים איך להקל את
הכאב.

שיכולים להתאהב, להתחייב
ולגלות שעוד נשאר להם מקום
בלב.

מקום בלב.

מקום בלב.

כל אחד מהשירים שלמעלה מציע דרך לשנות את העולם ולהופכו למקום טוב יותר לבני אדם. ←

קראו את שני השירים.

מהן הדרכים שמציעים השירים? ←

מן הדרכים נראית לכם נכונה יותר? מדוע? ←

האם יש, לדעתכם, דרך נוספת? תארו אותה. ←

איזה שיר קרוב יותר לעמדתו של הרצל בקטע הקודם? ←

"...בתי חולים, בתי חשוכי מרפא, גני ילדים, קייטנות, בתי תמחוי... מרוכזים אצלנו יחד ומתנהלים כיחידה אחת. על ידי הסדר זה ניתנה לנו האפשרות לעזור לכל נזקק ולכל חולה... אנו עוזרים לחולים על ידי טיפול, ולבריאים - על ידי עבודה... אצלנו נתונה לכל איש הזכות לעבודה, ואם כן - גם ללחם. ומכאן גם חובת העבודה... אדם בריא שמקבל נדבות - כופים אותו לעבוד... החולה מחוסר האמצעים חייב רק להודיע את שמו במשרד הסעד. אין משיבים ריקם פני איש..."

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

על פי קטע זה, מהם הצרכים והתחומים שאותם צריכה המדינה לספק לתושביה? מדוע? ❖

- ◀ עד כמה אתם מסכימים עם העמדה העולה מהקטע ביחס לתחומים שבהם צריכה המדינה לדאוג לאזרחיה?
- ◀ לאילו תחומים נוספים רצוי שהמדינה תדאג/תיקח אחריות?
- ◀ אילו תחומים, מאלה שצוינו בקטע, נראה לכם נכון יותר שיהיו באחריות האדם עצמו ולא באחריות המדינה?
- ◀ "אין משיבים פני איש ריקם" - כיצד, לדעתכם, אפשר לקיים מדיניות כזו ברמת המדינה וברמת בני האדם כיחידים?

עבודה בשלשות

- ◀ קראו את שני הקטעים הבאים. מצאו את הקשר בין המצבים המוצגים בהם לבין ערך האחווה. לאחר מכן דונו ביניכם כיצד הייתם אתם מגיבים לו הייתם באותו מצב.
- א. אתה נוסע ברכב עם ההורים בדרך לביתכם. יש שמועות שסגרו מפעל גדול בעיה. אבא מדליק רדיו - "נעבור לכתבנו לענייני בריאות, יותם יפתחאל: "כאן, מרחק קצר מהנופשים בעיה, עומדת קבוצה קטנה המורכבת מכמה עשרות אנשים. הם מוחים על סגירתו של מפעל המזון 'טעים' והעברתו לרומניה שם, כך טוענים מנהלי המפעל, זול יותר לייצר. הנה הקלטה מדבריו של עמוס לוי, יו"ר ועד

העובדים של המפעל ואחד ממובילי המחאה: 'המפעל העסיק עשרות אנשים, יותר ממאה. זה מקור הפרנסה שלנו. עכשיו, כשהמפעל נסגר, כולנו בבעיה ואפשר לומר שכל העיר בבעיה. אני קורא לכל תושבי העיר להגיע אלינו לכאן ולהפגין אתנו מחר בבוקר כנגד הגזרה...".

אבא סוגר את הרדיו. אתה בדרך כלל לא עוקב אחרי החדשות, אבל הפעם הקשבת כי דובר על העיר שלך. אימא אומרת לאבא: "אתה עובד מחר, נכון? גם אני. חבל שלא נוכל להגיע מחר להפגין. אני מכירה אנשים שעובדים במפעל. חבל". ומה תכניוטיך למחר, בן?", שאלה אימא. אתה דווקא לא לומד מחר. יש לך חופש. חשבת ללכת עם חברים לים, אבל אולי בכל זאת תלך לתמוך באנשי המפעל...".

מה הייתם עושים? ←

ב. אחרי יום ארוך בחנות בגדים, שאת עובדת בה בחופש, הגעת לקניון. תשע בערב, את וטלי, החברה הכי טובה שלך, מתלבטות אם ללכת לסרט שמתחיל בתשע ועשרה או להזמין פיצה. פתאום נשמע קול ברמקול: "אנו חוזרים ומבקשים את עזרת הציבור בחיפוש הילד עדי סימנטוב, בן שלוש וחצי, שנעדר מהשעה שבע וחצי. הוא לובש חולצה אדומה עם הדפס של משפחת סופר-על, מכנסיים כחולים ונעלי ספורט לבנות". טלי מתעצבנת: "לעזאזל, למה ההורים האלה מסתובבים עם ילד בן שלוש בקניון בשעה כזו? מה, הם לא שמעו על אמבטיה, ארוחת ערב וסיפור לפני השינה?". את אולי מסכימה עם טלי, וגם חושבת לעצמך שיש בקניון מספיק אנשים שיחפשו אותו, אבל משהו בכל זאת מציק לך, ואת מוצאת את עצמך אומרת לטלי: "המסכן הקטן כבר שעה וחצי לבדו, בטח הסתכל על איזה חלון ראווה, ופתאום נשאר לבד. אולי בכל זאת נלך לעזור לחפש...". לשתיכן ברור שאם תעשו זאת, זה יהיה במקום הביילוי המשותף...

מה הייתם עושים? ←

חירות

1. חירות דתית ולאומית

"כל אדם חופשי ובלתי-מוגבל באמונתו או בכפירתו, כמו בלאומיותו. ואם יקרה שישבו בתוכנו גם בני אמונה אחרת, בני לאום אחר, נעניק להם הגנה מכובדת ושיוון זכויות חוקי. למדנו את הסובלנות באירופה. הנני אומר זאת ללא שמץ של לעג. האנטישמיות הנוכחית, רק במקומות ספורים ניתן לזהותה עם אי-הסבלנות הדתית הישנה..."

בנימין זאב הרצל, מדינת היהודים

✎ "כל אדם חופשי ובלתי מוגבל באמונתו... כמו בלאומיותו" - במה מתבטאת החירות האנושית, על פי הרצל?

✎ מה מקורה של הסובלנות של הרצל?

"ובכן כלום תהיה לנו לבסוף תיאוקרטיה (מדינה דתית)? לא! האמונה מלכדת אותנו, המדע עושה אותנו חופשיים. על כן לא ניתן כלל לדחפים תיאוקרטיים של אנשי הדת להרים ראש. אנו נדע להחזיקם בבתי הכנסת שלהם, כשם שנחזיק את צבא הקבע שלנו בקסרקטינים (מחנות צבא). צבא וכהונה יכובדו מאוד, כדרוש וכראוי לתפקידיהם היפים. בענייני מדינה, עם כל הערכתה כלפיהם, אל להם להתערב, פן יביאו עליה קשיים מבית ומחוץ".

בנימין זאב הרצל, מדינת היהודים

✎ מה מקומה של הדת בחברה המתוקנת של הרצל?

באופן אישי

◀ "צבא וכהונה יכובדו מאוד... בענייני מדינה, אל להם להתערב" - האם אתם מסכימים עם עמדתו של הרצל באשר ליחס שבין דת ומדינה?

2. חירות כלכלית

"...היחיד אינו נשחק בתוכנו על ידי אבני הריחים של הקפיטאליזם, וכן אין גולגלתו נערפת בכוח אותה שוויוניות של הסוציאליזם. אנו מכירים ומעריכים את התפתחות היחיד, כשם שאנו מכבדים ומוקירים את בסיסו הכלכלי, את הרכוש הפרטי... את כוח הדחיפה לעבודה, לעמל, לגלויים ולהמצאות לא בטלנו מן העולם... המאמץ הגדול - בדיון הוא שמתן שכרו יגדל..."

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

הפינה לשיפוטכם

הרצל טוען כי גישתנו משלבת בין "אבני הריחים של הקפיטאליזם" וה"שוויוניות של הסוציאליזם". שתי האידיאולוגיות הכלכליות-חברתיות המרכזיות בענייני חברה וכלכלה: **סוציאליזם:** אידיאולוגיה חברתית על פיה כל הרכוש יהיה של כולם והחברה או המדינה תנהל אותו על פי צורכי כל החברים בה ובמטרה למנוע ניצול ופערים. רק ניהול משותף יביא לכך שכולם ייהנו מפירות השגשוג ולכן ישקיעו בה יותר. **קפיטליזם:** אידיאולוגיה חברתית על פיה עידוד הרכוש הפרטי והיוזמה הפרטית הוא הדרך הנכונה ביותר לנהל את הכלכלה. רק היוזמה הפרטית תביא לצמיחה ולשגשוג.

קראו על שתי הגישות המרכזיות בענייני כלכלה וחברה.

- ◀ איזו גישה נראית לכם יותר?
- ◀ איזו מהגישות נפוצה, לדעתכם, כיום בעולם המערבי? מדוע?
- ◀ כיצד משלב הרצל בין שתי הגישות? האם, לדעתכם, הוא נוטה יותר לאחת מהן? לאיזו?
- ◀ כיצד הייתם מנסחים היום את השילוב הראוי בין הגישות?

4. חברה מתוקנת – מקורות השראה

"...החברה החדשה לא ייצרה הכל לבדה [...] החברה החדשה מבוססת בראש ובראשונה על רעיונות משותפים פרי רוחם של כל עמי התרבות [...] אנחנו בעצמנו עומדים על כתפיהם של שאר עמי התרבות [...] כל מה שיש לנו מבוסס על עבודת ההכנה שעשו קודמינו...".

בנימין זאב הרצל, אלטנוילנד

- ✦ מהם מקורות השראה של הרצל לחברה המתוקנת שתאיר?
- ✦ אילו יתרונות עשויים להיות באימוץ רעיונות מן העבר, ואילו חסרונות?

הרצל לא המציא את החברה המתוקנת שלו. הוא קיבל רעיונות ממקורות שונים. חלק מהרעיונות לקוחים מההיסטוריה ומהתרבות של העם היהודי, חלקם ממה שהיה נהוג בעולם בזמנו של הרצל.

האברה המתוקנת היהודית

- ✦ קראו את הקטעים הבאים, מנביאי ישראל וממקורות אחרים של הדת היהודית.
- ✦ כתבו: מהו הערך המרכזי או הערכים המרכזיים שעומדים ביסוד כל אחד מהקטעים?

א וַיֵּצֵא ה' אֶת מִצְרָיִם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּיָד עֲזָרָה וּבְיָמִין יְהוָה. וְהָיָה לְעֵינֵי אֶרֶץ; וְהָיָה אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט פִּינְחָס, וְכָרוּחַ שְׁפָתָיו יָמִית רָשָׁע. ה וְהָיָה צֶדֶק, אֲזוּר מִתְנַיִן; וְהָאֲמוּנָה, אֲזוּר חֲלָצִי. ו גֵּר זָאב עִם-כֶּבֶשׂ, וְנֹמֵר עִם-גְּדִי יִרְבֶּץ; וְעֶגְל וְכִפִּיר וּמְרִיא יִחַדוּ, וְנֶעַר קֹטֵן נֹהֵג בָּם. ז וּפְרָה וְדָב תִּרְעֶינָה, יִחַדוּ יִרְבְּצוּ יִלְדִּינָה; וְאַרְיֵה, כְּבָקָר יֹאכֵל-תְּבֵן. ח וְשִׁעִשְׁעֵי יוֹנָק, עַל-הַר פְּתָן; וְעַל מְאוֹרֵת צַפְעוֹנִי, גְּמוּל יְדוּ הַדָּה. ט לֹא-יִרְעוּ וְלֹא-יִשְׁחִיתוּ, בְּכָל-הָר קֶדְשִׁי: כִּי-מִלְאָה הָאָרֶץ, דַּעַה אֶת-ה', כַּמּוֹס, לְיָם מְכֻסִּים".

(ישעיהו ב)

- ✦ אילו ערכים באים לידי ביטוי בקטע זה?
- ✦ מהו הערך החשוב ביותר בעיניכם? מדוע?

ישיבה

ספר מספרי הנביאים, המיוחס לנביא ישעיהו בן אמוץ שהתנבא על ממלכת יהודה. הטיף לצדק חברתי והעדיפו על פני פולחן הקורבנות. כמו כן התנבא על ימי הגאולה, בהם ישרור שלום עולמי ויבוא המשיח.

ספרא
 מדרש הלכה לספר ויקרא, המכונה גם "תורת כהנים", ומצוטט בתלמוד הירושלמי והבבלי.

ספרא בחוקותי פרשה ב

"מלמד, שכל ישראל ערבים זה בזה".

איזה ערך מודגש במילים "כל ישראל ערבים זה בזה"?

"הרעות הגדולות האלה המתרחשות בין אדם לאדם, מאיש לרעהו [...] כולן מתחייבות מן הבורות, כלומר, מהעדר ידיעה. כמו שעיוור, מכיוון שאינו רואה, תמיד ייכשל ויפצע ויפצע גם את זולתו, מפני שאין עמו מי שידריכו בדרך, כן כיתות בני האדם: כל איש לפי מידת בורותו יעשה לעצמו ולזולתו רעות גדולות. בידיעת האמת מסתלקות האיבה והשנאה ומתבטלת פגיעתם של בני-אדם זה בזה".

רבי משה בן מימון (הרמב"ם)
 מגדולי בעלי ההלכה והפילוסופים היהודים בכל הזמנים. את משנתו הפילוסופית והדתית פרסם בחיבורו "מורה נבוכים".

רבי משה בן מימון (הרמב"ם), מורה נבוכים

על פי הרמב"ם, מהו המקור לכל הרעות שמעוללים בני האדם זה לזה?

מהו הפתרון למצב זה?

כיצד רואה הרמב"ם את החברה המתוקנת באחרית הימים?

"...היהדות אינה מסתפקת בהגבלת המעשה הרע שבפועל בלבד, כי אם שואפת לעקור גם את הרע שבכוח משורשו מתוך נפש האדם... מכאן נראה שעל פי השקפת היהדות, הקניין היחיד שיש לאדם בעולם הוא העבודה ורק דבר שאדם רכש בעבודתו הוא שלו. כי רק כוח העבודה לא ניתן בשותפות לכל בבריאה כולה, כי אם לכל אדם באופן פרטי... את המצווה הזאת של שמיטת כספים נוכל להבין רק לפי ההשקפה הנזכרת של היהדות בנוגע לרכוש, שאין אדם בעלים על הרכוש שלו... גם עצם האיסור של ריבית הוא כפירה בזכותו של הרכוש. היסוד להשקפת הרכוש, היא ההנחה שהרכוש כשלעצמו, בלי כל יגיעה מצד בעל הרכוש, זכאי להיות נושא רווחים. מטעם זה יש יסוד לריבית. וזהו גם היסוד לניצול אחרים בכוח הרכוש ובזכותו... אבל אם התורה אוסרת את הריבית, זאת אומרת שהיא כופרת בזכות זו של הרכוש ולפי השקפתה אין זכות לרכוש לשאת רווחים בלי עבודה מצד בעל הרכוש, הרי ממילא היא שוללת את כל ההשקפה על הרכוש".

הרב ישעיהו שפירא (האדמו"ר האלשיך)
 אדמו"ר חסידי ציוני, ממנהיגי תנועת העבודה של הציונות הדתית. נולד בשנת 1891 בפולין למשפחת אדמו"רים. ממייסדי תנועת "המזרחי" בפולין. עלה לישראל ב-1920 והיה ממקימי הישוב כפר חסידים וממייסדי תנועת הפועל המזרחי, שגם עמד בראשה כמה שנים.

הרב ישעיהו שפירא, 'ועלינו המלאכה לגמור'

מהי, לפי הרב שפירא, הגישה החברתית של היהדות?

על פי הרב שפירא, מהו הנימוק לכך ש"הקניין היחיד שיש לאדם בעולם הוא העבודה"?

"חזון הגאולה האנושית שני פנים לה: שלום בין-לאומי ושלטון הצדק והאחווה בין אדם לאדם ובין עם לעם"

דוד בן-גוריון, "חזון משיחי כפול שהוא אחד"

"התנ"ך הנחיל לעמנו, ועל ידי לאנושות כולה, לא רק אמונה באל אחד בורא הכל, אלא גם ערכים אנושיים נעלים, ערכי אחווה אנושית, ערכי צדק ומשפט, אמת וחסד, שיוון העמים ושלוש, שהם תמצית תורת הנביאים ומוסר היהדות. בפיסקה של שלוש מלים הביעה תורתנו האמת המוסרית הנעלה ביותר: "ואהבת לרעך כמוך", שעליה אמר גדול התנאים: "זה כלל גדול בתורה"... אבל נביאי ישראל לא הסתפקו במשא המשפט וצדק בין איש לאיש; הם דגלו גם בשיוון העמים ובשלום העולם - דבר שלא נשמע ולא נאמר בשום ספרות של עמי התרבות הקדומים [...] נביאי ישראל הטיפו לשלום בין כל העמים והם האמינו ששלום זה בוא יבוא ב"אחרית הימים". בכוח הסתכלותם העמוקה... ובחוש הצדק העמוק שפעם בהם האמינו שיבוא יום [...] והעמים ישמידו כלי נשקם, לא ישאו חרב זה לזה ואפילו לא ילמדו עוד מלחמה..."

דוד בן-גוריון, "התנ"ך והעם היהודי"

מהם שני המאפיינים של חזון הגאולה האנושית על פי בן-גוריון?

על פי בן-גוריון, מהי האמת המוסרית הנעלה ביותר?

בחרו שניים מתוך קטעי המקורות מן היהדות.

התאימו לכל קטע שבחרתם קטע מתאים מדבריו של הרצל.

מה דומה בקטעים? מה שונה ביניהם? אילו קשרים יש ביניהם?

מה אפשר ללמוד על בני האדם? על החברה האנושית?

ערכים באחשה בת חנו של הרצל

פיוטר קרופוטקין
 מדען ומהפכן רוסי שהיה מהוגי תנועת האנרכו-קומוניזם, שדגלה בביטול המדינה וביצירת רשת ארגונים התנדבותיים במקומה.

"כל אומה הנכנסת לדרך המהפכה בימינו אלה, תהיה היורשת של מה שעשתה צרפת. הדם ששפכו - היה עבור האנושות כולה. הסבל שסבלו - היה למען המין האנושי כולו. המאבקים שלהם, רעיונותיהם, הזעזוע שגרמו רעיונות אלה - כלולים כולם במורשת המין האנושי.

כל זה נתן פרי וימשך לתת פירות [...] ככל שנתקדם לאופקים הנפתחים בפנינו, כאשר, כמו מגדלור יזהירו בפנינו המילים: **חירות, שוויון, אחווה**."

פיוטר קרופוטקין, המהפכה הצרפתית הגדולה

מקור השראה נוסף לחברה המתוקנת הציונית היה תפיסות וערכים של החברה המתוקנת שעוצבו באירופה ובארצות הברית בתקופה המודרנית. אחד משיאי של עיצוב זה היה במהפכה הצרפתית. אז יצאו הצרפתים כנגד השלטון המלוכני בשם תפיסה חדשה - זכויות אדם ואזרח, דמוקרטיה ולאומיות.

המהפכה הצרפתית דגלה בשלושה ערכים - שוויון, חירות ואחווה.

קיונות טובות

כפשו ברשת מקורות מידע על המהפכה הצרפתית וכתבו סיכום קצר של כחצי עמוד על אירוע שוב זה.

בעמוד הבא מספר מקורות המתייחסים לשלושת ערכי המהפכה הצרפתית ואשר נכתבו על ידי הוגים חשובים בני התרבות המערבית. קראו את הקטעים השונים וענו על השאלות.

אירות שוויון אלוזה

אדם סמית' – עושר העמים

"[סמית' אומר כי] למרות שכל אחד מהפרטים (הנמנים עם החברה) עושה כל שביכולתו כדי להגדיל את תועלתו הפרטית (הגדלת הונו האישי), ואת זאת בלבד, 'יד סמויה' מוליכה את פעילותו לקראת מטרה, שלא התכוון כלל להגיע אליה [...] על ידי מאמץ לקדם את תועלתו הוא מקדם את האינטרס של החברה כולה". לכן טוען סמית' כי "כל מה שצריך לעשות הוא לעזוב את טבע האדם לנפשו [...] דרוש מעט מאד מעבר לשלום, למסים קלים ולמערכת משפטית סבירה כדי לאפשר למדינה ולחברה להגיע למידת עושר גדולה ביותר."

חיים ברקאי, מבוא לספר עושר העמים של אדם סמית'

"אני מדמה את בני האדם המגיעים לנקודה שבה המכשולים, הפוגעים בהישרדותם במצב הטבע, מתעצמים ביחס לכוחות שיש בידי כל יחיד לגייס כדי להתקיים במצב זה... והנה, הואיל ובני האדם אינם מסוגלים לייצר כוחות חדשים אלא רק להתאחד ולנהל את אלו הקיימים כבר, אין ברשותם אמצעי אחר להבטיח את הישרדותם אלא בצבירת סכום כוחות שיוכל לגבור על העומד בדרכם, להפעיל את הכוחות האלה בדחף יחיד ולעשות בהם שימוש בתיאום."

ז'אן ז'אק רוסו, האמנה החברתית

- ✦ כיצד, על פי אדם סמית', מתקדמת החברה?
- ✦ מהו תפקידה של המדינה על פי קטע זה?
- ✦ איזה מבין שלושת הערכים מודגש במשנתו של אדם סמית'?

- ✦ מדוע, על פי רוסו, בני האדם מתאחדים לפעולה משותפת?
- ✦ האם, לדעתכם, ישנן עוד סיבות לכך שבני אדם מתאחדים לפעולה משותפת?
- ✦ חשבו על מסגרות אנושיות וחברתיות שהן ביטוי לפעולה כזו?
- ✦ איזה מבין שלושת הערכים מודגש בקטע זה?
- ✦ הציגו דוגמה או יותר למצבים שבהם קיומו של ערך זה תורם להשגת מטרות.

אדם סמית'

פילוסוף וכלכלן סקוטי בן המאה ה-18. נחשב לאבי הקפיטליזם, הדוגלת בזכות לקניין פרטי ובעידוד השוק החופשי.

ז'אן ז'אק רוסו

סופר, מלחין והוגה דעות צרפתי. חי במאה ה-18 והשפיע רבות על המחשבה המדינית בעידן הנאורות והמודרנה. רעיונותיו בדבר שלטון העם היוו השראה לאנשי המהפכה הצרפתית בפרט ולתנועות הלאומיות בכלל.

"יש לי חלום שיום אחד על גבעותיה האדומות של ג'ורג'יה, יוכלו בניהם של עבדים לשעבר ובניהם של בעלי עבדים לשעבר להתישב יחדיו לשולחן האחוזה... יש לי חלום שארבעת ילדיי יחיו יום אחד באומה בה הם לא יישפטו על פי צבע עורם אלא על פי טיב אישיותם."

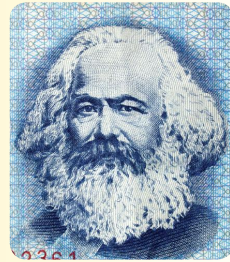
מרטיין לותר קינג, מתוך: הנאום "יש לי חלום"

מרטיין לותר קינג
כומר אמריקאי, שנלחם למען זכויות השחורים בארצות הברית, ודגל במאבק לא אליים. חתן פרס נובל לשלום. נרצח על ידי מתנקש.

איזה ערך מודגש בחלומו של מרטיין לותר קינג?

האם, לדעתכם, חלומו התגשם? הסבירו.

"דברי ימיה של כל חברה עד כה הם דברי הימים של מלחמת המעמדות. בן-חורין ועבד [...] בארון וצמית, אומן ושוליה, בקיצור - מדכאים ומדוכאים ניצבו זה מול זה, בניגוד מתמיד, ניהלו מאבק בלתי פוסק [...] החברה כולה מתפלגת והולכת לשני מחנות אויבים גדולים [...]: הבורגנות [מעמד בעלי ההון והרכוש] והפרולטריון [מעמד הפועלים]. [...] ככל שמתפתחת הבורגנות, כלומר ההון, כך מתפתח הפרולטריון, מעמד הפועלים המודרניים,

שאינו להם קיום אלא על זמן שהם מוצאים עבודה, ואין הם מוצאים עבודה, אלא כל זמן שעבודתם מרבה את ההון. פועלים אלו, האנוסים למכור עצמם אחד-אחד, הם סחורה ככל חפץ סחיר אחר, וכמוהו מופקרים הם לכל חליפות התחרות, לכל תנודות השוק. [...] במובן זה יכולים הקומוניסטים (הפועלים המאוגדים) לסכם את תורתם במאמר האחד: ביטול הקניין הפרטי [...] הצעד הראשון במהפכת-הפועלים הוא עילוי הפרולטריון למעמד שליט, כיבוש הדמוקרטיה [...] כדי ליטול בהדרגה כל הון מן הבורגנות, לרכז כל מכשירי הייצור בידי המדינה, כלומר, בידי הפרולטריון המאורגן כמעמד השליט [...] ההתפתחות החופשית של כל יחיד היא תנאי להתפתחות החופשית של הכלל. [...] הפרולטרים (הפועלים) אין להם דבר להפסיד בה [במהפכה הקומוניסטית] זולת כבליהם. להם עולם ומלואו לזכות בו". פועלי כל הארצות, התאחדו!"

קרל מארקס ופרידריך אנגלס, המניפסט הקומוניסטי

קרל מארקס
פילוסוף וסוציולוג יהודי-גרמני בן המאה ה-19. הוגה המרקסיזם, תורה שקראה למלחמת מעמדות וליצירת חברה סוציאליסטית.

איזה ערך מודגש בקטע שקראתם?

מהי הדרך להגשמת ערך זה, על פי המניפסט הקומוניסטי?

עד כמה אתם מסכימים עם ערך זה? הסבירו.

באברותא

התחלקו לקבוצות.

- ◀ חזרו להגדרות הראשונות שכתבתם לערכים.
- ◀ עד כמה הן מספקות? מה הייתם רוצים להוסיף להן?
- ◀ מדוע בחרו יוזמי המהפכה הצרפתית להדגיש דווקא את שלושת הערכים האלה? מדוע נתפסים ערכים אלו כיסודות לחברה מתוקנת אנושית?
- ◀ שער:
- ◀ באיזו דרך הושפעו היהודים שחיו בחברה שחרתה על דגלה ערכים אלה, כמו החברה הצרפתית?

באופן אישי

אחת מתוצאות הבחירה בערכים "חירות, שוויון, אחווה" הייתה "אמנציפציה" ליהודים.

אמנציפציה - מתן זכויות לקבוצות שלא היו להן זכויות במדינות שונות. משמעות המושג היא שחרור. ליהודים, שהיו מיעוט במדינות השונות, לא היו זכויות רבות כגון הזכות ללמוד בתיכון ובאוניברסיטה, הזכות לעבוד בכל עבודה, הזכות להיות בעלי רכוש ובעלי קרקע. בתקופה המודרנית, ובעיקר מאז המהפכה הצרפתית, קיבלו היהודים בהדרגה זכויות אלה. מכל הזכויות הללו, הזכות לבחור ולהיבחר נחשבת לחשובה ביותר, כיוון שהיא זו שמאפשרת לקחת חלק בניהול החיים המשותפים.

- ◀ מה הקשר בין אמנציפציה ליהודים - שוויון זכויות ליהודים ככל האזרחים האחרים - לבין ערכים אלה?
- ◀ חשבו על דרכים נוספות שבהן ערכים אלה יכולים להשפיע על היהודים.
- ◀ מה הקשר בין אמנציפציה לציונות?
- ◀ מה הקשר בין רעיונותיו של הרצל לבין האמנציפציה?

חברה מתוקנת בהגות הציונית

"אם מה שמייחד את אבחנתו של הרצל הוא הדחייה המוחלטת של האמנציפציה וההשתלבות בתור פתרון לשאלת היהודים, מה שמייחד את חזון המדינה היהודית שלו הוא הרעיון שמדינה זו תשמש מופת של אותם האידיאלים עצמם של אמנציפציה והשתלבות..."

גדעון שמעוני, מחשובי חוקרי ההיסטוריה היהודית המודרנית והציונות, האידיאולוגיה הציונית

על פי גדעון שמעוני, מה הקשר בין אבחנתו של הרצל כי האמנציפציה נכשלה בשיפור חייהם ומצבם של היהודים באירופה לבין חזון המדינה היהודית שלו?

(בשני החיבורים, 'מדינת היהודים' ו'אלטנוילנד'), "מתאר הרצל לא רק חברה שתהא מפלט ומקלט ליהודים, אלא גם משכלל את בנייה לכלל חברת מופת של צדק חברתי [...]".

שלמה אבינרי, הרעיון הציוני לגוויני

מה אבינרי
פרופ' למדע המדינה וחתן פרס ישראל. מומחה לחשיבה מדינית. אחד מספריו הידועים ביותר נקרא "הרעיון הציוני לגוויני". כותב מאמרים בעיתונות הימנית.

- מה הביא את הרצל לעסוק, נוסף על המאמצים להקמת מדינה יהודית, גם באופייה של המדינה היהודית ובשאלת "החברה המתוקנת"?
- האם, לדעתכם, החברה בישראל צריכה להיות מופת לצדק חברתי? מדוע?